

ЕКОЦИД: НАСЛІДКИ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

*Левченко О. Г., д.т.н., проф., зав. каф. ОППЦБ КПІ ім. Ігоря Сікорського;
Землянська О. В., ст. викл., Полукаров Ю. О., к.т.н., доц. (каф. ОППЦБ КПІ ім. Ігоря
Сікорського); Ідрісов Д. Р., студ. (гр. КМ-22, ФПМ КПІ ім. Ігоря Сікорського)*

Анотація. У статті розглядаються наслідки екоциду, спричиненого збройною агресією росії проти України. Проаналізовано масштаби екологічних руйнувань, їхній вплив на природні екосистеми, водні та земельні ресурси, а також довгострокові загрози для здоров'я населення та біорізноманіття. Запропоновано шляхи подолання екологічних наслідків війни та можливі механізми міжнародної відповідальності за екоцид.

Ключові слова: екоцид, війна, екологічні наслідки, росія, Україна, екосистема, міжнародне право.

Abstract. The article examines the consequences of ecocide caused by russia's armed aggression against Ukraine. The scale of environmental destruction, its impact on natural ecosystems, water and land resources, as well as long-term threats to public health and biodiversity are analyzed. Ways to overcome the environmental consequences of the war and possible mechanisms of international responsibility for ecocide are proposed.

Keywords: ecocide, war, environmental consequences, russia, Ukraine, ecosystem, international law.

Вступ. Збройна агресія росії проти України, що розпочалася у лютому 2022 року, спричинила не лише гуманітарні та економічні втрати, але й масштабні екологічні катастрофи. Руйнування промислових об'єктів, лісових масивів, забруднення водних ресурсів, пошкодження ґрунтів та знищення біорізноманіття стали наслідками воєнних дій. Україна стала першою країною у світі, яка розслідує воєнні злочини проти довкілля та екоцид, відкривши понад 265 проваджень щодо воєнних злочинів проти довкілля, з яких 14 – за фактами екоциду. У статті досліджуються масштаби екоциду, його вплив на екосистеми та довгострокові наслідки для України.

Аналіз стану питання. Екоцид як явище є відносно новим терміном у міжнародному праві, хоча його наслідки є очевидними в багатьох конфліктах. Російсько-українська війна стала однією з найбільш руйнівних у контексті екологічних втрат. Дослідження показують, що масові пожежі, витoki небезпечних хімічних речовин, руйнування промислових зон та водосховищ створюють довготривалі загрози довкіллю.

Екоцид визначають як масове знищення природного середовища, яке призводить до незворотних змін в екосистемах і загрожує життю людей, флори та фауни. У міжнародному праві це поняття поки що не має єдиного юридичного статусу, але багато експертів і правозахисників наполягають на його визнанні як п'ятого злочину проти людства в рамках Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Основними наслідками екоциду є:

- деградація природного середовища в результаті знищення лісів, забруднення води, повітря та ґрунту, що веде до втрати біорізноманіття;
- зміни клімату внаслідок вирубування лісів, спустошення земель та забруднення океанів, що посилюють парниковий ефект і глобальне потепління;
- руйнування сільськогосподарських земель та водних ресурсів унеможливорює вирощування їжі та забезпечення людей питною водою, що значно підриває продовольчу безпеку;
- загроза здоров'ю людей через токсичні викиди та радіаційне забруднення можуть викликати онкологічні та респіраторні захворювання, зростання рівня смертності.
- вимушене переселення населення через неможливість залишатися в зруйнованих екологічних зонах, що веде до нових гуманітарних криз.

Наслідки екоциду можуть бути катастрофічними для економіки, здоров'я людей та клімату планети. Визнання екоциду на міжнародному рівні та запровадження жорстких санкцій проти порушників є критично важливими для захисту майбутніх поколінь.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз екологічних наслідків війни в Україні, визначення масштабів екоциду та формування пропозицій щодо подолання його наслідків.

Методики, матеріали і результати досліджень. Дослідження ґрунтується на аналізі наукових публікацій, звітів міжнародних організацій та екологічних моніторингів, проведених в Україні. Основні методи дослідження включають аналіз статистичних даних, порівняльний метод та екологічний моніторинг.

Станом на сьогодні в Україні розслідується 265 кримінальних проваджень щодо воєнних злочинів проти довкілля, з яких 14 – за фактами екоциду за які росія має відповісти. Лише за період повномасштабного вторгнення було зафіксовано:

- потрапляння в атмосферу понад 10 мільйонів тонн продуктів згоряння;
- 20% сільськогосподарських земель стали непридатними для використання;
- 92 атаки на об'єкти водної інфраструктури, серед яких – підлив греблі Каховської ГЕС;
- отруєння річки Сейм;
- масштабний розлив нафти в Керченській протоці через аварії російських танкерів «Волгонефть-212» і «Волгонефть-239»;
- критичний стан Чорнобильського конфайнменту через шахедну атаку [1].

Збитки довкіллю у Причорноморському регіоні вже оцінюються в майже 305 мільярдів гривень. Ця сума враховує лише втрати, зафіксовані на території Одеської, Херсонської та Миколаївської областей, щодо Криму, попереду ще значна робота з оцінки екологічних наслідків.

Все це лише частина найбільших екологічних катастроф, свідками яких ми стали. Крім того майже чверть території України забруднена вибухонебезпечними речовинами; 557 шахт залишаються в окупації без належного контролю та догляду; під окупацією опинилися 10 національних парків, 8 природних і 2 біосферні заповідники; зафіксовано пошкодження 744 об'єктів водної інфраструктури, а на їх відновлення потрібно 7,7 млрд євро. Понад 20% природоохоронних територій України зазнали ураження внаслідок війни в тому числі знищено 812 тис. га лісів, постраждало понад 600 видів флори і фауни, з яких багато занесені до Червоної книги України. А відходи від руйнувань внаслідок бойових дій складають понад 670 тисяч тонн відходів, що забруднюють воду, ґрунти та повітря [2]. Найбільших втрат зазнали природні території в Херсонській, Запорізькій, Донецькій та Луганській областях.

Значної шкоди зазнала флора і фауна України:

- постраждали 812 природоохоронних територій загальною площею майже 900 тисяч гектарів;
- під загрозою опинилися 2,9 мільйона гектарів територій Смарагдової мережі – 160 ділянок, що мають європейську природоохоронну цінність і охороняються за міжнародним законодавством;
- 17 водно-болотних угідь міжнародного значення, що охороняються Рамсарською конвенцією бо є прикладом унікального біорізноманіття знаходяться у небезпеці;
- окупація торкнулася 514 заповідних об'єктів площею 800 тисяч гектарів;
- «Заплава Сім Маяків» та «Архіпелаг Великі та Малі Кучугури», що були водно-болотними угіддями міжнародного значення повністю знищено;
- втрачено всю заповідну зону Джарилгацького національного природного парку площею 1588 гектарів, що була однією з найцінніших степових ділянок;
- серйозно пошкоджено місця проживання рідкісних видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України та Європейського червоного списку [3].

Руйнування лише однієї Каховської ГЕС стало справжньої екологічною катастрофою. Внаслідок цієї події через значну повинь велика територія по обидва боки Дніпра опинилася під водою. Цей терористичний акт призвів до смертей мирного населення (точну кількість жертв встановити фактично не можливо), істотних фінансових втрат та величезних негативних наслідків для екологічної системи не лише Херсонщини, а й низки інших регіонів. Проблема полягає ще й в тому, що повинь охопила численні сміттєзвалища, цвинтарі, виробничі будівлі включно з їх сировиною, напівфабрикатами і промисловими відходами. Площа, що опинилася забрудненою, оцінюється фахівцями у понад 7500 км² [4], що призвело до непоправної шкоди екосистемі півдня України.

Станом на кінець 2024 року близько 26% території України, що становить приблизно 156 тисяч квадратних кілометрів, вважаються потенційно небезпечними через можливе замінування внаслідок російської агресії [5]. За

оцінками ООН, Україна є найбільш замінованою країною у світі, перевершуючи такі держави, як Сирія та Афганістан. Розмінування таких масштабів потребує значних ресурсів та часу. Експерти оцінюють, що для повного очищення території України від мін та нерозірваних боєприпасів знадобляться десятиліття. На грудень 2024 року повернуто в експлуатацію понад 35,5 тисячі квадратних кілометрів [6]. Ці екологічні злочини матимуть довготривалі наслідки для довкілля України та Європи.

Висновки. Військова агресія росії спричинила масштабний екоцид в Україні, наслідки якого матимуть довготривалий вплив на навколишнє середовище та здоров'я населення. Знищення природних ресурсів, забруднення води, повітря та ґрунтів вимагають комплексного підходу до відновлення та міжнародного залучення.

Україна стала першою державою, яка ініціювала судові справи щодо воєнних злочинів проти довкілля. Визнання екоциду на міжнародному рівні та запровадження механізмів покарання для агресора.

Екоцид в Україні має катастрофічні наслідки і потребують негайного міжнародного реагування. Важливим є створення механізмів притягнення до відповідальності винних у знищенні довкілля, а також розробка програм відновлення екосистем. Україні необхідна підтримка міжнародної спільноти для подолання екологічних наслідків війни та збереження природного середовища для майбутніх поколінь.

Література

1. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecoagroza.gov.ua/news>.
2. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/zlochyny-vijny-proty-dovkillya-pytannya-ne-lyshe-ukrayiny-a-j-usogo-svitu/>.
3. Війна та шкода для довкілля. URL: <https://ecoaction.org.ua>.
4. Рудік В. А., Левченко В. В., Голубятников М. І. Екологічні наслідки руйнування Каховської ГЕС: загроза поширення природно-вогнищевих інфекцій. Сучасний стан водних екосистем Півдня України та методи їх відновлення у повоєнний період : зб. наук. праць / Колектив авторів; за ред. док. філос., к.г.н. Є. І. Коржова. – Київ, ТОВ «Франко Пак», 2024. С. 51-58. URL: <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/10388?show=full>.
5. Карта замінованих територій України. URL: https://freewayua.com/korusna-informacija/karta-zaminovanykh-terytoriy-ukrayiny/?utm_source=chatgpt.com.
6. Денис Шмигаль. Доповідь на форумі Demine Ukraine. URL: https://weukraine.tv/novyny/potentsijno-zaminovana-teritorija-ukrajini-sohodni-skladaje-blizko-139-tisjach-kvadratnikh-kilometriv-shmihal/?utm_source=chatgpt.com.